

برنامه‌ی درسی و فرهنگ رویارویی‌ها و هم‌آوری‌ها

تالیف:

دکتر مصطفی قادری

(استادیار دانشگاه کردستان)

سودا کرم کار

(کارشناس ارشد برنامه ریزی درسی)

انتشارات آوی نور

تهران - ۱۳۹۲

سرشناسه	: قادری، مصطفی، ۱۳۵۲ -
عنوان و نام پدیدآور	: برنامه‌ی درسی و فرهنگ: رویارویی‌ها و هم‌آوری‌ها/تالیف مصطفی قادری، سودا کرم‌کار.
مشخصات نشر	: تهران: آوای نور، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۱۸۶ ص.
شابک	: 978-600-309-025-5
وضعیت فهرست نویسی	: فیا
موضوع	: برنامه‌های درسی - جنبه‌های اجتماعی / سیاست فرهنگی
موضوع	: آموزش و پرورش - جنبه‌های جامعه‌شناختی
شناسه افزوده	: کرم‌کار، سودا، ۱۳۶۱ -
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ۳۸۰۶/۱۵LB ق ۲ب ۳
رده بندی دیویی	: ۳۷۸/۰۰۱
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۹۰۹۵۲

برنامه درسی و فرهنگ: رویارویی‌ها و هم‌آوری‌ها

تالیف: دکتر مصطفی قادری - سودا کرم‌کار

ناشر: انتشارات آوای نور

چاپ اول: ۱۳۹۲

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

صحافی: نشاط

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۰۹-۰۲۵-۵

تهران: خیابان انقلاب - خیابان ۱۲ فروردین - خیابان وحید نظری - پلاک ۹۹

تلفن: ۶ - ۶۶۹۶۷۳۵۵ / نمابر: ۶۶۴۸۰۸۸۲ / همراه: ۰۹۱۳۲۰۰۴۵۵۷

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیشگفتار	۹
فصل اول: سیاست های فرهنگی در برنامه ی درسی	۱۳
تعریف سیاست فرهنگی در برنامه ی درسی	۱۳
دانش چه کسی ارزشمندتر است؟	۲۳
کتاب های درسی چونان اسب های تروا	۳۱
قاعده سازی و رهاسازی در کتاب های درسی	۳۳
فصل دوم : زبان شناسی، ارتباط شناسی و برنامه ی درسی	۴۱
تحلیل های زبانی در برنامه درسی	۴۳
هویت اجتماعی و برنامه ی درسی	۴۸
روابط قدرت و زبان کلاس درس	۵۸
زبان و معنای برنامه ی درسی	۷۰
فرهنگ و روابط بین الملل در برنامه ی درسی	۸۳
فصل سوم: فرهنگ بومی و فرهنگ علمی در برنامه ی درسی	۱۰۳
فرهنگ بومی	۱۰۳

- فرهنگ علمی..... ۱۰۴
- یادگیری علمی، فرهنگ اکتسابی..... ۱۰۶
- ناهمبستگی رویکرد یادگیری سنتی و آموزش علمی در آمریکا..... ۱۰۸
- ناهمبستگی رویکرد یادگیری سنتی و آموزش علمی در استرالیا..... ۱۱۰
- نگرش آیین لاکوتا به فرهنگ علمی..... ۱۱۱
- یادگیری علمی و سرمایه گذاری شغلی..... ۱۱۲
- چالش یا ضرورت عبور میان فرهنگی؟..... ۱۱۳
- وظیفه مربیان در آموزش علمی و حفظ فرهنگ بومی دانش آموزان..... ۱۱۵
- تلفیق دانش علمی - سنتی..... ۱۱۶
- مهم ترین مفروضات سازنده گرایی اجتماعی..... ۱۱۷
- سازنده گرایی اجتماعی..... ۱۱۸
- معرفت شناسی بومی..... ۱۲۱
- ادبیات فرهنگ علمی..... ۱۲۲
- اهداف کاربردی فرهنگ علمی..... ۱۲۳
- مولفه های موثر بر آموزش علوم..... ۱۲۴
- مهم ترین جنبه های فرهنگ علمی..... ۱۲۵
- جهان شناسی علمی، روایت فرهنگی و آموزش علوم..... ۱۲۹
- علم زدگی..... ۱۳۰
- عبور میان فرهنگی..... ۱۳۱
- یادگیری هم زمان..... ۱۳۳
- علوم پایدار..... ۱۳۴
- آسیب شناسی عبور میان فرهنگی..... ۱۳۵

بحران مریبان بومی.....	۱۳۶
بحران دانش آموزان بومی.....	۱۳۷
چشم اندازهای فرهنگی - اجتماعی در آموزش علوم.....	۱۴۰
فصل چهارم : مدل های یادگیری فرهنگی در ...	۱۴۵
مطالعات علمی.....	۱۴۵
مدل یادگیری فرهنگی علوم کاستا.....	۱۴۸
مدل یادگیری فرهنگی علوم فلان.....	۱۵۰
مدل تلفیقی کاستا - فلان.....	۱۵۱
مدل یادگیری فرهنگی علوم ولس و الساب.....	۱۵۲
مدل تغییر مفهومی هنسی.....	۱۵۴
سایر مدل های تغییر مفهومی.....	۱۵۷
فرآیند تغییر مفهومی.....	۱۶۰
بوم شناسی ادراکی.....	۱۶۳
کاربرد مدل های تغییر مفهومی در کلاس علوم.....	۱۶۴
نمونه هایی از پژوهش های موردی.....	۱۶۵
فهرست منابع.....	۱۷۳
نمایه ی موضوعی.....	۱۸۳

پیشگفتار

تقدیم به همه‌ی کودکان ایرانی از همه‌ی فرهنگ‌ها و اقلیم‌ها، فرهنگ به عنوان امری واقعی روند زندگی غالب مردم را شکل می‌دهد. فرهنگ در برنامه‌ی درسی به دو دلیل حائز اهمیت است. نخست این که روابط فرهنگی درون یک جامعه یا کشور مستقیماً مسائل برنامه‌ی درسی را تحت تاثیر قرار می‌دهند و دوم این که چگونه تاثیر فرهنگ‌های جهانی بر محیط‌های آموزشی می‌توانند در آموزش و پرورش کشورها تحلیل شوند و نگرانی‌ها در مورد انتقال فرهنگی تا چه مرزهایی قابل تسری است. هر چند در مورد پدیده‌های فرهنگی نظرات و چشم‌اندازهای گوناگون و متفاوتی وجود دارند اما در این خصوص همفکری وجود دارد که بدون اطلاع از پدیده‌های فرهنگی نمی‌توان درک درستی از دانش ارزشمند در برنامه‌ی درسی داشت. پس هرگونه تحلیل یا تفسیر برنامه‌ی درسی بدون درک مسائل فرهنگی کوتاه بینانه و مسئله‌آفرین خواهد بود. رکود فرهنگی باعث رکود برنامه‌ی درسی و رکود برنامه‌های درسی نیز موجب رکود فرهنگی می‌شود. این که چرا به پدیده‌ی فرهنگ در تعلیم و تربیت مبادرت

می‌کنیم خود وابسته به سوال دیگری است که چه نوع شهروندی را تجسم می‌کنیم. سیاست‌های مردم‌سالارانه و انتقادی دو مفهومی است که به صورت ضمنی و آشکار در این کتاب تعقیب شده است. فرهنگ حاکم بر برنامه‌ی درسی باید از دانش‌رهای بخش و نیز روش مردم‌سالارانه‌ی کسب دانش‌رهای بخش حمایت کند. موضوع و محتوای برنامه‌ی درسی ضمن این که باید نسبت به مسئولیت‌پذیری، عدالت و آزادی حساس باشد فرایند کسب و یادگیری برنامه‌های درسی نیز باید انتقادی باشند، یعنی به این سه مسئله واکنش نشان دهد که برنامه‌های درسی تا چه اندازه خصلت‌های یک فرهنگ را به درستی بیان می‌کنند (مسئولیت‌پذیری)، تا چه اندازه خصلت‌های فرهنگی در بین فرهنگ‌های گوناگون فرصت مساوی برای بروز و مطرح شدن دارند (عدالت) و چه تضمینی وجود دارد که خصلت‌های فرهنگی مشمول تحدید، تلقین، پنهان کردن و به حاشیه راندن در محتوا و فرایند برنامه‌ی درسی نمی‌شوند (آزادی). بنابراین اگر برخورد با خصلت‌های فرهنگی به درستی انجام نگیرد، ارتباط بین مردم درون مدارس و خارج از مدارس روان نخواهد بود، سایر فرهنگ‌ها به جای فرصت به تهدید بدل می‌شوند، فرصت‌های یادگیری به سادگی در مدارس و خارج از آن از دست می‌روند و به جای همکاری بین فرهنگ‌های مختلف، تعارض و تضاد ویرانگر بین گروه‌های مختلف و فقدان گفت و گویای فرهنگی حاکم می‌شود چندان که این مسئله مانع شکل‌گیری محیط‌های خلاق می‌شود که ضرورتاً باید از تنوع ایده‌ها، باورها و اندیشه‌های روان و سیال سیراب شوند.

واقعیت های برنامه های درسی در جهان ما موبد این تصویر ناخوشایند است که سیاست های فرهنگی در اغلب کشورهای جهان به جای همکاری در پی غلبه ، به جای گشودگی در پی بسته شدن، به جای خوشبینی در پی بدبینی و به جای صلح طلبی و خیرخواهی در پی جنگ طلبی و بدخواهی هستند. فرهنگ ها در برنامه های درسی در مقابل ویرایش و بارنگری به شدت مقاومت نشان می دهند. سیاست های محافظه کارانه و سودجویانه در برنامه های درسی بیداد می کند و همیشه ترس ها و بیم های سلطه ی فرهنگی در لابه لای صفحات کتاب های درسی بیش از همکاری فرهنگی به چشم می خورند.

اما وظیفه ی ما متخصصان برنامه ی درسی در این بازار پر آشوب سلطه و نفوذ فرهنگی چیست؟ قطعاً یک پاسخ قاطع وجود ندارد ولی سیاست های امید بهتر است جانشین سیاست های ناامیدی شوند. امید به تغییر سیاست های فرهنگی مخرب موجود در کتاب های درسی در سطوح جهانی و منطقه ای نوعی انرژی مثبت در ما ایجاد می کند تا سنگینی وزنه ی بدبینی را با خوشبینی و همکاری فرهنگی جایگزین کنیم. هزاران سال است که فرهنگ ها از هم تاثیر می پذیرند و به همین اندازه نیز در حال تغییر و تحول بوده اند. در جهانی که ارتباطات بین فرهنگ ها از طریق اینترنت و فناوری های جدید به متهی درجه ی تصور می رسد قطعاً روابط بین فرهنگ های گوناگون بیش از هر زمان دیگری ممکن شده است. شاید مهم ترین وظیفه ی متخصصان برنامه ی درسی پشتیبانی از همکاری های فرهنگی بدون حضور تلقین و اقتدار است. فرهنگ های گوناگون شامل

زبان‌ها، ایده‌ها و باورها و جهان‌بینی‌هایی هستند که به عنوان تجربه‌ی نسل بشر در سیاره‌ی زمین تلقی می‌شوند و برای زندگی در جهان آینده ارزشمند هستند. از آن جا که ما به عنوان مربی نمی‌توانیم شاهد کزروی در تربیت انسان باشیم باید به جای رویارویی و نفی دیگری به گفت و گوهای فرهنگی عاری از سلطه در برنامه‌های درسی بهای بیشتری قابل شویم.

کتاب حاضر با شناسایی بن‌بست‌های فرهنگی برای گفت و گو ضمن نقد سیاست‌های فرهنگی موجود در جهان، واقعیت‌های ناخوشایند در برنامه‌های درسی فعلی را مرور کرده است. فصل اول کتاب سیاست‌های فرهنگی در کتاب‌های درسی را نقد می‌کند. در فصل دوم تحلیل‌های زبانی در برنامه درسی مطرح شده‌اند و در فصل سوم رابطه‌های تعارض آمیز فرهنگ بومی و فرهنگ علمی در برنامه‌ی درسی با مثال‌هایی از فرهنگ‌های مختلف به پایان می‌رسد.

از خوانندگانی که فرصت خواندن این کتاب را میسر کرده‌اند تشکر می‌کنم و امیدوارم که ما را از فرصت پیشنهاد و انتقاد نیز محروم نکنند. این کتاب را به همه‌ی کودکان ایرانی از همه‌ی فرهنگ‌ها و اقلیم‌ها تقدیم می‌کنیم.

از چرخ به هرگونه همی دار امید / وز گردش، روزگار می‌لرزد چو بید

گفتی که پس از سیاه رنگی نبود / پس موی سیاه من چرا گشت سفید

(حافظ)

مصطفی قادری - سودا کرم کار

آذر ماه ۱۳۹۱